

Komunizam s idejnog i etičkog stajališta u djelima J. Kuničića

Hrvoje LASIĆ*

Sažetak

Autor se osvrće na život i djelo Jordana Kuničića, dominikanca, svećenika, filozofa i teologa, koji u svojim filozofsko-teološkim raspravama kritički pristupa komunizmu i proučava njegovu nauku s idejnog i etičkog stajališta u usporedbi s kršćanskom naukom i svjetonazorom. U svom prikazu misli i djela J. Kuničića autor svraća pozornost na komunistički poredak koji počiva na jednomylju i sili, ne dopuštajući pojedincu slobodu mišljenja i djelovanja i lišavajući ga moralne odgovornosti. Uočava veliku razliku u stavu komunista prije dolaska na vlast, kada su opravdavali sva sredstva u rušenju postojeće vlasti i obećavajući narodu »kule u zraku«, te poslije preuzimanja vlasti u svoje ruke, kada su strogo zahtijevali od svih slijepu poslušnost i poštivanje vlasti.

Uvod

Jordan (Vinko) Kuničić (1908.–1974.) — dominikanac, teolog i duhovni pisac rođen je 21. srpnja 1908. u Dolu na Hvaru. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a gimnaziju u Starome Gradu i Dubrovniku. Filozofsko-teološke studije završava doktoratom iz teoloških znanosti na Sveučilištu sv. Tome Akvinskoga (Angelicum) u Rimu; za svećenika je zaređen 1931. Nakon povratka iz Rima u domovinu postaje profesor filozofije; predaje teološke znanosti i rektor je dominikanske Visoke bogoslovne škole u Dubrovniku, gdje također predaje vjeronak na državnoj gimnaziji i Učiteljskoj školi. 1955. dolazi u Zagreb i preuzima katedru moralne teologije, katoličkog društvenog nauka i pedagogije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. 1959. godine Dominikanski red i Kongregacija za redovnike dodjeljuje mu za njegov znanstveni rad naslov »Magister in sacra Theologia«. Od 1963. do 1970. dekan je Katoličkoga bogoslovnog fakulteta; osim predavanja na Kat. bogosl. fakultetu predaje na Katehetskom institutu i Institutu za teološku kulturu laika. Glavni je urednik obnovljenog časopisa Bogoslovna smo-

* Prof. dr. sc. Hrvoje Lasić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb. Prošireni i dopunjeni tekst izlaganja održanog 27. travnja 2002. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu na međunarodnom znanstvenom kolokviju »Kršćanski filozofi između srpa i čekića. Hrvatski kršćanski filozofi u vremenu od 1945. do 1990.«

tra (1963.–1971.); jedan je od organizatora Teološko–pastoralnog tjedna za svećenike. Kao glazbenik i teolog jedan je od pokretača i osnivača Instituta za crkvenu glazbu i Instituta za teološku kulturu laika pri Kat. bogosl. Fakultetu. Niz godina je sudac Nadbiskupskog ženidbenog suda u Zagrebu.

Kuničić je objavio preko 30 samostalnih djela i više od 280 znanstvenih članaka s područja raznih teoloških disciplina, katoličkog društvenog nauka, kršćaske pedagogije i glazbe u raznim časopisima u domovini i svijetu. Svoje studije piše na latinskom, talijanskom, francuskom i španjolskom jeziku. Sudionik je redakcije XIII. sheme II. Vatikanskog sabora Pastoralne konstitucije »Gaudium et Spes« (GS) o Crkvi u suvremenom svijetu. O Kuničiću i njegovim znanstvenim djelima već su napisane dvije doktorske disertacije — jedna na Bečkom sveučilištu¹, a druga na Rimskom sveučilištu². U Kuničićevim djelima dolazi do izražaja njegovo izvrsno poznavanje misli sv. Tome Akvinskoga, skolastike i neoskolastike te razvoja Tomine misli u tomizmu; njegova djela su u prvom redu teološka kao i filozofska jer u njima traži odgovore na temeljna ljudska pitanja o životu i smrti, kao i na brojna suvremena pitanja i probleme koji muče čovjeka i čovječanstvo: ljudska prava, sloboda i dostojanstvo čovjeka. Odgovor na ta pitanja Kuničić prvo pokušava dati u svojoj doktorskoj disertaciji, raspravljajući o smislu patnje u životu pravednika prema sv. Tomi³, zatim u svojim filozofsko–teološkim znanstvenim istraživanjima⁴.

U ovoj studiji osvrnut ćemo se na filozofsko–teološku misao J. Kuničića, iznesenu u razdoblju od 1941. do 1971. u njegovim djelima, posebno u trima: »Problem komunizma«⁵, »Kršćanska pedagogija«⁶, »Katolička društvena nauka. Katolička sociologija«.⁷

1. Osnovna načela i smjernice komunizma

Prije same analize Kuničićevog kritičkog stava prema komunizmu, valja imati na umu da komunistički poredak još nije bio na vlasti, što znači da je Kuničić mogao slobodno iznijeti svoje mišljenje o komunističkim načelima i smjernicama s idejnog stajališta, a što će mu, nakon dolaska komunista na vlast, biti uvelike otežano. U njegovoj opširnoj studiji »Problem komunizma« (s idejnog stajališta) riječ

1 Kolić, Anton, *Dr. Jordan Kuničić OP als Moraltheologe (1908–1974)*, Rattersdorf, 1986.

2 Perković, Marinko, *Il cammino a Dio e la direzione alla vita. L'ordine morale nelle opere di Jordan Kuničić, O. P. (1908–1974)* — Put k Bogu i smjer u život. Moralni red u spisima Jordana Kuničića, O. P. (1908–1974), Roma, 1997.

3 Kuničić, Jordan, *De ratione tribulationis in vita iusti secundum s. Thomam*, Roma, 1934.

4 Usp. F. Šanjek, Dr. O. Jordan Kuničić, dominikanac, u povodu četrdesete godišnjice njegova teološkog rada (1931–1971), *Bogoslovska smotra*, XLII (1972) 2–3, str. 263–278.

5 Kuničić, J., *Problem komunizma* (s idejnog stajališta), Dubrovnik, 1942.

6 Kuničić, J., *Kršćanska pedagogija*, KS, Zagreb 1970.

7 Kuničić, J., *Katolička društvena nauka. Katolička sociologija*, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1971.

je o temeljnom polazištu komunizma, načelima i programu komunističke nauke koja jamči ostvarenje besklasnog društva te o usporedbi komunističke nauke s kršćanskom, koja se od nje bitno razlikuje.

Svjestan da se većina mladih neće posvetiti filozofiji te smatrajući važnim da mladi trebaju biti upućeni u zdrava osnovna načela koja su neophodna u raznim životnim okolnostima, J. Kuničić se u školskim predavanjima posebno osvrće na komunizam s idejnog i moralnog stajališta. Početkom četrdesetih godina dvadesetog stoljeća Kuničić upozorava na uzroke društvenog zla koje se očituje u idejnim razilaženjima, suprotnim težnjama, prekomjernim zahtjevima, neizvjesnostima, nemaru i međusobnom nepovjerenju. Sa stajališta zdrave pameti i vjerskog gledišta ljudi uviđaju da zemlja pripada svima — zato zahtijevaju da njezini plodovi posluže svima, jer su za sve stvoreni. Njihovi su zahtjevi opravdani i jasni, stoga traže da se zajednička dobra pravedno raspodijele, da ne bude velike razlike među staležima, da se smanji broj nezaposlenih i da im se konkretno pomogne, tj. »da bude više pravednosti u ličnim i društvenim odnosima; da radnici, seljaci, činovnici i drugi prime ono, što je njihovo. Na što imaju pravo kao ljudi i kao jednakopravni građani. A gdje se zlo ne može potpuno otkloniti, opravdan je zahtjev da se umanjí«. ⁸

Gledano povijesno i zdravorazumski Kuničiću je jasno da sustavno zagovaranje neobuzdane slobode ne može riješiti društveno zlo. Vjerski liberalizam (protestantizam i indiferentizam) s političkim liberalizmom J. J. Rousseaua (1712.–1778.), kao i gospodarski liberalizam (neobuzdana tržišna sloboda), smatra se glavnim uzrokom društvene krize. Stoga ne čudi da su bogatiji i neobazriviji bacili na prosjački štap milijune slabih i siromašnih.

Zagovornici neobuzdane slobode našli su u stroju (tehnicí) moćno sredstvo za svoje izrabljivačke ciljeve, na štetu milijuna radnika umjesto da im olakšaju njihov položaj. Strojevi su potisnuli milijune radnika i učinili ih skršenim i beskorisnim; tako mogućnici gladni novca, beskrajnog dobitka i užitka, uništavaju ljudske živote, uskraćuju pravednu plaću, iskorištavaju i tlače, i na taj način svjesno i smisleno stvaraju nezadovoljstvo nezaposlenih i potrebu za promjenom društvenog poretka u kojemu vladaju nepravedni međuljudski odnosi. Današnje (ne)prilike u kojima se nalazi pojedinac i društvo — poslije nominalne i formalne promjene komunističkog poretka u našoj sredini te poziva koji upućuju građanima ti isti sljedbenici komunističkog poretka za ulazak u novi svjetski poredak slobodne trgovine, ljudskih prava, demokracije — samo su se naizgled promijenile, a u biti su se još više pogoršale i osiromašile pojedinca i društvo, i to ne samo u materijalnom nego nadasve u duhovnom pogledu, lišavajući čovjeka njegova dostojanstva i osobne odgovornosti, njegove bitne odrednice kao razumnog i slobodnog bića.

Komunisti i boljševici, svjesni ljudske težnje za promjenom postojećeg stanja i znajući da nijedno stanje nije potpuno zadovoljavajuće, nude radikalnu promijenu, tj. prekid sa svim postojećim materijalnim, gospodarskim i duhovnim vredno-

8 Kuničić, J., *Problem komunizma* (s idejnog stanovišta), Dubrovnik, 1942, str. 5.

tama. U programu je na prvom mjestu rušenje starog, postojećeg svijeta i izgradnja novog. Upravo zato je komunizam, po mišljenju Kuničića, zavodljiv i mnogima privlačan. Za njim se ponajprije povode »inferiorni tipovi u djetinjastom stadiju umnog razvoja, koji sve shvaćaju kako im diktira strast, afekt, nagon«. To su većinom perverzni tipovi koji žele zadovoljiti svoj instinkt rušenja i izživljavanja. U biti komunizam zagovaraju naduvenjaci, prirodno superiorni tipovi, zlikovci, koji u demonskoj zloći druge upropašćuju. Mnogi su omamljeni komunističkim poretkom, obećanjima i krilaticama, a ne poznaju ni osnovne teze tog sustava. Stoga Kuničić smatra vrlo važnim dobro proučiti glavne ideje komunističkog sustava kako bi se jasno moglo uočiti da je on u svojoj biti neispravan, lažan — premda se usputno poziva na neke istine i tako nastoji prikriti bitnu razliku između istine i neistine. Kuničić drži da mladima treba iskreno, objektivno i bez predrasuda otvoreno progovoriti o komunizmu i tako im omogućiti da sami razaberu u kojoj je mjeri komunizam uistinu sposoban odgovoriti na životna pitanja. Po mišljenju Kuničića idejno, filozofsko i etičko stajalište komunizma najbolji je dokaz da je komunistički sustav načelno neodrživ i da je utopistički. Kuničiću je jasno da materijalna i gospodarska sređenost ne donosi potpunu sreću i mir, da čovjek ne traži samo hranu, odjeću i obuću, nego da pameću, voljom i srcem očekuje i traži istinu, čudoređe, krepost i ljepotu; da kao društveno biće u zajedništvu s drugima, u obitelji, u državi, čezne za slobodom, pravednošću, ljubavi. Stoga, oslanjajući se na kršćanska načela, Kuničić s pravom zaključuje da »kundaci, logori i nasilja neće uništiti komunizam«, nego istina i pravednost po kojima ljudi međusobno žive.⁹

Sama ideja komunizma je privlačna i čarobna jer označuje sustav zajedničkog života u kojemu je sve zajedničko, rad, posjed, pravednost, jednakost, bratstvo. Kuničić je svjestan da je u stvarnosti nemoguće takvo nešto postići te da je to samo idealna težnja ljudskog bića, koju uspijevaju samo djelomično i privremeno ostvariti jedino oni vođeni višim idealima prema konačnom cilju za koji vjeruju da je ostvariv, ali ne ovdje i sada (na Zemlji), nego negdje drugdje (u Kraljevstvu nebeskom). Kuničić navodi primjer prvih kršćana koji su bili jedno i kojima je sve bilo zajedničko: »Jedno srce i jedna duša, i nijedan nije smatrao za imanje svoje, da je išta njegovo, nego im sve bijaše zajedničko« (Dj 2) te primjer redovničkih zajednica za koje se pojedinci slobodno opredjeljuju »u vidu težnje za istinom, samosvjesne izgradnje duha, karaktera po primjeru Kristovu«¹⁰. Unatoč svemu iskustvo uči da je savršeni tip zajedničkog života nedostiživ ideal jer ljudsko biće nije čisti, savršeni duh.

Kuničić navodi neke mislioce, velike duhove koji su sanjali o idealnom društvu, o idealnoj budućnosti čovječanstva na Zemlji, o »Kraljevstvu nebeskom« na Zemlji. Tako je Platon (429.–347. pr. Kr) u svom djelu »Politeia« sanjao »o posve novoj državi u kojoj će pojedinca i lične imovine pa i obitelji nestati u kolektivu, državi, zajedničkom posjedu, državnom odgoju djece. Protiv onda postojeće demokracije

9 Isto, str. 6–7.

10 Isto, str. 8.

u Ateni ističe načelo, da će jedinstvo i mir državljana jedino onda biti stvarnost, kada »kraljevi budu filozofi, ili kad filozofi budu kraljevi«. Osvjedočen stvarnošću Platon je u »Nomoi« promijenio svoje mišljenje. Sličnih sanjara i proroka bilo je i nakon Platona. Tako sv. Thomas Morus (1478.–1535.), engleski političar, filozof i mučenik svojim djelom »Utopija« postaje uzor mnogim utopistima. U tako zamišljenoj državi sve bi bilo zajedničko i svi bi se brinuli za zajedničke poslove; svi bi imali sve; svi bi bili bogati; novac bi bio suvišan i ne bi bilo gramzljivosti; sebeljublje i častoljublje bi nestali, kao i strah od građanskih ratova.¹¹

Riječ je zapravo o mašti, o nestvarnom svijetu. Cijeli srednji vijek je po mišljenju Kuničića »romantička epoha komunističkih utopija«. Tu prije svega misli na F. Bacona (1561.–1626.) (»Nova Atlantis«), T. Campanellu (1568.–1639.) (»Civitas solis«), H. de Saint-Simona (1760.–1825.), F.–M.–Ch. Fouriera (1772.–1837.), P. Proudhona (1809.–1865.), za kojega je »vlasništvo krađa«, a »anarhija« je, bez učitelja, bez vladaoca, oblik vladavine kojemu se danomice približujemo¹². Premda je takva vladavina nemoguća i besmislena, neki se i danas tako olako zaveđu lijepim krilaticama.

Za Kuničića je Karl Marx (1818.–1883.) začetnik i osnivač utopističkog komunizma, izraženog u glasovitom »Manifestu komunističke stranke«, a koji obećaje dovesti do prave idealne države, besklasne i proleterске, u kojoj će svi biti jednaki i pravednost potpuna, izrabljivanje nestati u novoj zajednici (državi), u kojoj će slobodni razvoj svakoga pojedinca biti uvjet slobodnog razvoja svijetu, u kojoj neće smetati »ni politika ni vjera, ni moral, ni pravni red«. Po mišljenju Kuničića, u zamišljaju jedne takve zajednice (države) izgubljen je svaki osjećaj za stvarnost jer utopisti su zaboravili na ono što ostaje, što se ne može promijeniti: naime zaboravili su da se ne može izagnati iz ljudskog srca čežnja i pravo na privatno vlasništvo, na obitelj, na slobodno samoodređenje, na slobodu savjesti; jer se u svojim temeljnim zasadama narav neda promijeniti; pravo zadovoljstvo se postiže prvenstveno duhom i ljubavlju, a ne materijalnim bogaćenjem i silom; mržnja i nasilje neizbježno izazivaju mržnju, osvetu i rat.

Komunistički utopizam se razlikuje od prošlih jer u načelu zastupa silu, nasilje, uništenje, diktaturu proleterijata i tako se suprostavlja osnovnom značenju samog imena i pretvara u grubu stvarnost; tj. sve lijepe riječi o slozi, bratstvu, pravednosti i jednakosti su »stvarne nemani, lažne riječi«. Sa znanstvenog stajališta komunizam se ne može opravdati premda je Marx to pokušao, pozivajući se na Hegelovu idealističku viziju svijeta koji sve što postoji svodi na apsolutnu »ideju«. Marx će se poslužiti Hegelovom dijalektikom kao simbolom i čimbenikom promjena, nestalnosti vječnog zbivanja — jer ona opravdava relativizam svega, revoluciju — ali će odbaciti Hegelovo polazište o prvenstvu duha i misli nad materijom, što upućuje na prvo postojanje Tvorca kao misaonog bića, a to Marxu, dakako, ne odgovara. Stoga se on opredjeljuje za L. Feuerbacha koji na prvo mjesto stavlja mate-

11 Isto, str. 8.

12 Isto, str. 9.

riju, niječe duh, i materiju drži jedinom stvarnošću. »Sve idejne tekovine čovječanstva kao filozofija, religija, književnost, umjetnost plod su materijalnih, gospodarskih prilika.«¹³

Tako Marx od Hegela preuzima dijalektiku, a od Feuerbacha materijalizam, povezuje ih u dijalektički materijalizam i tako objašnjava komunističko vlasništvo. Sve se svodi na materiju koja je uzrok svega; duh je samo viši oblik materije. »Za kriterij istine vrijedi samo materijalna akcija. Gospodarska proizvodnja jest vrhovna vrednota. Umjetnost, filozofija, religija i druge tekovine duha su samo luksuz.« Sve je nestalno, relativno, nema stalnih istina, dogmatskih formula.¹⁴ S obzirom na »naučni« marksizam Kuničić, ispričavajući se simpatizerima komunizma, izričito tvrdi da marksizam sadrži u sebi bakterij neistine, da je osuđen na propast jer u svojim bitnim tezama uključuje apsurdne tvrdnje, jer nema čvrstog temelja. On je poput kuće na pijesku, kula u zraku — budući da se temelji na krivom stajalištu ukalupljujući činjenice po formulama, tj. činjenice izvodi iz formula, a ne obratno.¹⁵

1.1. Komunističko i kršćansko poimanje svijeta

Za Kuničića je komunistička nauka u zabludi jer sve vidi u materiji; ona je alfa i omega svega; komunizam cijeni materiju do idolopoklonstva; klanja se materiji kao božanstvu. Komunisti ne razlikuju materijalni i duhovni element u čovjeku. Suprotno kršćanstvu, oni sve svode na prolaznu i promjenjivu osjetilnu materiju, čak i duh koji je nesvediv na materiju.¹⁶ Zaboravljaju da je čovjek aktivan, u mogućnosti da stvara zahvaljujući duhu; da duh nije više proizvod materije; da treba razlikovati uvjet od bitnosti, osjetilni od duhovnog doživljaja; da je za osjetilni doživljaj potrebno djelovanje osjetilnog organa, dok su mišljenje, zaključivanje i htijenje čisto duhovni, psihički, bez osjetilnih elemenata; da duhovni doživljaji nisu proizvod materije. Kuničiću je jasno da preko osjetilne spoznaje dolazimo do umske, ali to ne znači da materija ima prvenstvo nad duhom, nego obrnuto: da je materija podređena duhu te da je čovjek upravo po duhu čovjek, a ne po materiji i da se baš po razumnom duhu razlikuje od nerazumnih bića. Bitna razlika između materije i duha se pokazuje u ograničenosti materije i slobodi duha, kao i u tome što se na materiji, fizičkom redu, novcu osniva sila, borba, otimačina, nemir — dok su zahtjevi duha pravednost, sloga, ljubav, mir.

Stoga Kuničić s pravom kritizira komunizam koji počiva na sili. Nevjerojatno s kojom otvorenošću, oštrinom i jasnoćom upozorava na pogibelj i lažnost komunističkog učenja koje je po svojoj »bitnosti sistem rasula, nemoralna, borbe i tiranstva«. Kuničić izričito kaže da je riječ 'pravednost' koju izgovara marksist čista farizejština, nelogičnost. Za Kuničića duhovne vrednote imaju svoju nepromjenjivu vrijednost. Komunizam, kako ga je zamislio Marx, ne može odgovoriti na duhovne

13 Isto, str. 11.

14 Isto, str. 11–12.

15 Isto, str. 12.

potrebe; on je nesposoban i nepozvan rješiti životne probleme. Jedino bi na ekonomskom polju komunizam mogao biti uspješan, dok je na filozofskom polju potpuno pogrešiv, neispravan jer je pogrešan u svojoj bitnosti i unutarjivosti.¹⁷

Kršćanstvo, poučeno primjerom Isusa Krista, uvijek je cijenilo rad kao sredstvo za očuvanje života. Krist se nije pojavio u službi filozofa, politike niti kralja. Njegovi nasljednici (apostoli, pape, suradnici, redovnici i dr.) slijede njegov primjer. Papa Lav XIII. radi zauzimanja za radnike i njihova prava prozvan je »papom radnika«. ¹⁸ Ali duh je nad materijom — tako je duhovni rad nad materijalnim radom, tj. podređen duhovnom radu. Kuničić drži neistinom komunističku nauku o radu kao jedinom mjerilu prometne vrijednosti gospodarskih dobara, a isto tako drži pretjeranom marksističku tvrdnju »da je kapital jedino plod zadržavanja »viška« rada¹⁹.

Marksovu teoriju, po kojoj je rad vrhovna dobrota, Kuničić ne prihvaća jer za njega je rad samo ljudska vrijednost koja može doprinijeti većoj sreći čovječanstva.²⁰ S obzirom na dostojanstvo čovjeka komunizam se predstavlja kao branitelj čovjeka kao osobe ili ličnosti, kao onaj koji želi oboriti idealističke laži, kapitalističko tiranstvo, osloboditi ljude ropstva individualističkim hirovima — i u tome je donekle uspješan, ali je u biti pogibeljan kao poredak jer uništava ljudske osobe.²¹

U stvari komunizam je utopija jer ne može odgovoriti na pitanje o vječnim, nepromjenljivim vrednotama koje sačinjavaju osobnost čovjeka; pozna samo vječno zbivanje, promjenu; zastupa prvenstvo materije nad duhom; bitnost čovjeka kao osobe vidi u proizvodnji ili produkciji, a savršenost čovjeka u neograničenoj proizvodnji; pojedinac može propasti, ali društvo mora opstati. Društvo je važno, a ne pojedinac; pojedinac je samo »kotačić u stroju«, »anonimno biće«; društvo misli za pojedinca. »Gvozdena vlast diktatora ili nekolicine vladajuće kaste propisuje filozofsku liniju. Određeno je što se može misliti. Prevladava kolektivna misao.« Bezuvjetni posluš uništava slobodu samodređenja. U stvarnosti komunistički »čovjek« je samo kotačić u stroju. Zatvoren u tijesan krug materije, usmjeren prema materijalnoj produkciji, ne zna za više duhovne ideale. Čovjek postaje atom, anonimno biće, igračka neumoljivih materijalnih odnosa, rob vlastodržca. To je komunistički čovjek«²².

Liberalni individualizam je htio braniti ljudska prava, ali na krivi način. Naime, otrgnuo je čovjeka od nadnaravi, od Stvoritelja, i učinio ga »robom produkcije« shvaćajući čovjeka samo kao biće koje proizvodi i troši. »Mjesto čovjeka–boga liberalisti i komunisti ostvarili su čovjeka roba.«²³ Stoga danas ne iznenaduje koa-

16 Isto, str. 16.

17 Isto, str. 17–18.

18 Isto, str. 19.

19 Isto, str. 20.

20 Isto, str. 23.

21 Isto, str. 23–26.

22 Isto, str. 24.

23 Isto, str. 24.

licija komunista i liberala i svih drugih koji slijede njihove utopističke ideje. Oni u stvari imaju iste poglede i zajednički cilj. Doći do vlasti po svaku cijenu, služeći se svjesno lažnim obećanjima. Kuničić podsjeća komuniste da je ljudski život samoodređenje, mišljenje, da je čovjekov »ja« najveća vrednota; da je pravo na slobodni život najveći imperativ, svetinja. Stoga on u ime kulture, razuma, povijesti, religije ustaje u obranu ljudske osobe, njezina dostojanstva i njezinih prirodnih prava: »Ličnost ili osoba jest najveća odlika svemira, njegov ukras. Uništenje te odlike jest najveće obeščašćenje, najpodliji atentat. Ropstvo, kmetstvo, kapitalizam, apsolutizam, pretjerani birokratizam, nadasve komunizam uništavaju čovjeka u njegovoj sadržini, liše ga najprimitivnijih prava. Komunizam se kao sistem mora smatrati negacijom čovjeka.«²⁴

Kuničić ističe da se čovjek ne može odreći slobode mišljenja niti se može odreći slobode samoodređenja. »Ideal mu je razvijati svoje sposobnosti u svjetlu velikih umova, pod vodstvom naravnih istina i religije« jer Stvoritelj ga je učinio slobodnim i odgovornim. Krist nije silio čovjeka »na istinu evanđelja«, nego ga je pozvao da ga u slobodi prihvati: »Ako hoćeš itd.« Kuničić upozorava da se čovjek ne može odreći trajnih čežnja koje nadilaze sve što je stvoreno niti prikriti da ga bilo što tvoreno može umiriti. U čovjeku postoji duhovna praznina koju može ispuniti samo duhovno dobro, duhovni ideal, vječnost. Podređenost materiji, vremenu, ljudima, u čovjeku uvijek stvara nemir, očaj. Suprotno komunizmu, kršćanstvo shvaća osobu na najuzvišeniji način, usmjerujući razum prema vječnim istinama, oslobađajući vjeru od strasti i nagona. »Konačni cilj razvoja ljudske veličine nije u stvarovima, ograničenim i nesavršenim, već u savršenom Stvoritelju. Tako shvaćena osoba ulazi u mogućnost najvećeg dinamičkog razvoja.«²⁵

Pozivajući se na temeljno naravno pravilo da je »društvo radi čovjeka, a ne čovjek radi društva« te na Isusovo upozorenje da »nije čovjek radi subote, nego je subota radi čovjeka«, Kuničić upozorava komuniste da ljudi trebaju ne samo postati svjesni dostojanstva osobe nego da to dostojanstvo treba i poštivati. Isto tako naglašava da je svijest osobnosti uvjet veličine i sreće čovjeka, da se preko sreće pojedinaca dolazi do sreće zajednice, društva i države te da su potpuni ljudi, umno zdravi, voljno jaki i srcem plemeniti temelj zadovoljnog čovječstva.²⁶

Stoga Kuničić poziva na temeljito odgajanje svake osobe pojedinačno i zajednički, po pravilima istinske veličine, razuma i religije koji jamče dostojanstvo osobe koje trebaju poštivati svi — zajednica, društvo, država.²⁷ Za Kuničića je ne samo smiješno nego i pogibeljno govoriti da bi državni činovnici u komunističkim državama trebali određivati zvanje, zanimanje, mjeru potrošnje, jer tobože jedino iz njihovih redova dolaze pametni psiholozi, stručnjaci, objektivni suci kojima svi

24 Isto, str. 25.

25 Isto, str. 25–26.

26 Isto, str. 26.

27 Isto, str. 26; usp. *Bošković, H. Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*, Zagreb, Senj 1939.; drugo izdanje priredio Petar Strčić, Zagreb, Dom i svijet, 2000.

trebaju biti poslušni, pa i u određivanju njihovih budućih obitelji. To je za Kuničića »maštanje bolesnih glava«. ²⁸

Kuničić izričito kaže da komunizam u praksi potpuno suprotno postupa s obzirom na ono što u teoriji zagovara, tj. opće i zajedničko pred privatnim: »Baš komunizam, koji hoće opći posjed iz lažne ljubavi prema zajednici, pokazuje da ističe lično nad onim, što je pravo, korisno za zajednicu. Ne zaboravimo, naime, da u komunizmu vlada i upravlja nekolicina iz jedne stranke, koja je na vlasti. U kapitalističkom sistemu egoistički posjeduje buržoazija, na štetu zajednice, a u komunističkom sistemu proleterijat, odnosno nekolicina silnika. Zgodno je netko opazio, da je komunizam kapitalizam proleterijata, a kapitalizam komunizam buržoazije.« ²⁹

S obzirom na privatno vlasništvo, zemlju, Kuničić otvoreno i osobno upozorava na opasnost komunizma, čiji je osnovni cilj razbaštiniti posjednike zemlje (seljake prisiljavajući na osnivanje zemljoradničkih zadruga), odnaroditi i lišiti ljude običaja i religije. »Komunizam želi lišiti seljaka njegove zemlje. (...) Komunizam ne zna za svoj narod, svoju domovinu. On propovijeda neku lažnu međunarodnost, bez granica« ³⁰ i tako lišava narod njegove prošlosti, njegovih kulturnih i vjerskih običaja, njegove tradicije. Zato se seljaštvo najviše opiralo svim komunističkim pokusima. Jer seljak ima osjećaj za pravednost, za razliku od komunizma čiji ga članovi nagovaraju da prijeđe granicu tuđeg imanja. »Hrvatski seljak je u dnu duše protiv komunističkih sanja; Hrvat nije neodređeno anacionalno ili internacionalno biće; Hrvat je branilac svojih vjerskih tradicija«; za njega je vjera sasvim nešto drugo od onoga što bi htjeli lažni komunistički proroci. »Hrvatski je seljak radišan, zato mu se svaki komunistički agitator pričinja lijenčinom, probisvijetom, od kojega zazire, jer je hrvatski seljak ponosan, da živi u znoju lica, da zarađuje svoj kruh, a ne da se vucari po svijetu, kao toliki komunistički plaćenici.« ³¹

Komunistima je na prvom mjestu materija i materijalni uvjeti, duhovnim vrednotama nema prvog mjesta. Komunisti ne biraju sredstva da dođu do cilja, njihovo osnovno sredstvo je sila. »Ideje, načela morala, socijalno ustrojstvo itd., to su po komunističkom shvaćanju odsjevi materijalnih prilika.« ³² Kuničić podsjeća da se bitnost pravde sastoji u tome da se svakome dade što je njegovo. Stoga tko drugome oduzima prirodno pravo, taj se ogrješuje o prvotno pravilo pravde. To podjednako čine lihvarski kapitalizam i bezobzirni komunizam. Štoviše, komunizam lišava čovjeka njegovih glavnih prava, prema Bogu i bližnjemu; lišava ga slobode misli, samoodređenja, »pravedno stečene privatne imovine a i drugih dobara«. ³³ Tako dok komunistički agitatori pričaju o pravednosti i ravnopravnosti svih gra-

28 Isto, str. 28.

29 Isto, str. 28–29.

30 Isto, str. 29.

31 Isto, str. 30.

32 Isto, str. 33.

33 Isto, str. 34.

dana, istodobno lišavaju veliki dio čovječanstva osnovnih prava. Stoga je po mišljenju Kuničića riječ 'pravda' koju izgovara komunist besmislena; zapravo to je »laž, maska najgore nepravde«. Jednom riječju, komunizam je najnesposobniji za uklanjanje nepravde među ljudima.³⁴

Komunističko načelo jednakosti kojim komunisti zavode neupućene, a prema kojemu bi svi ljudi bili izjednačeni te bi bio ukinut svaki autoritet, Kuničić, pretpostavljajući da ipak svi komunisti nisu takvi, izričito kaže da je to jedna od mnogih bolnih ironija. Naime, Kuničić ponavlja poznate činjenice da se komunisti bune protiv postojeće vlasti i obećavaju sve dok nemaju vlast u rukama, a u praksi, kada dođu na vlast, zahtijevaju strogo poštivanje vlasti i dokidaju sve ljudske slobode, služeći se Lenjinovom tvrdnjom: »Tko brani demokraciju uopće i protivni se diktaturi, izdajica je socijalizma (komunizma).«³⁵ Danas ovu Lenjinovu tvrdnju oni izriču obrnuto: »Tko brani diktaturu uopće i protivni se demokraciji izdajica je socijalizma (komunizma), humanizma, čovječanstva.«³⁶

Komunističko načelo jednakosti, osim imena, nema ništa zajedničko s kršćanskim načelom. Nejednakost među ljudima ne smije se umanjivati još većim nepravdama koje komunizam zahtijeva i savjetuje. Zlo se ne uklanja zlom, već dobrom. Moralni i civilni zakoni vrijede za sve. Savjest veže svakoga pred Bogom i ljudima; svi su odgovorni; međusobno po naravi određena solidarnost izjednačuje ljude. Kršćanstvo zastupa ta načela; evanđelje se propovijeda svim narodima; spasenje je za sve narode bez razlike; kršćanstvo propovijeda ista prava, isti cilj, iste zapovjedi; kršćanska zapovijed ljubavi odnosi se na sve i pravi je izvor jednakosti. Komunistički pokusi u Rusiji su prava negacija jednakosti; komunizam promiče jednakost bijede i sile.³⁷

1.2. Komunistička mržnja i kršćanska ljubav

Po Kuničićevom mišljenju bitna obilježja komunizma su društvo bez klase — odnosno samo jedna klasa (proleterska), podjela čovječanstva na buržuje i proletere, nepomirljivost buržuja i proletera, beskompromisnost, isključenost svake suradnje u vladama, apsolutna diktatura proleterijata — tj. gvozdena, silovita vlada bez milosrđa, mržnja i borba do uništenja svih onih koji drugačije misle. Komunističko stajalište o mržnji i borbi počiva na materijalističkom naučavanju komunizma: materijalizam i sila idu zajedno. Komunističko stajalište o mržnji i borbi kršćanstvo ne prihvaća jer su plodovi mržnje kao i rasap, uništenje.³⁸ Kršćansko stajalište je uvijek isto; osim pravde, traži se ljubav, sveza savršenstva, mira; ljubav na djelu, međusobno pomaganje. U ime te ljubavi Kuničić izričito osuđuje klasnu mržnju komunista, kao i onu bezbrižnost i ravnodušnost imućnika prema nezaposle-

34 Isto, str. 34–35.

35 Isto, str. 35.

36 Isto, str. 35.

37 Isto, str. 36.

38 Isto, str. 37.

nima, bijednicima i siromasima. Zamjera komunistima što ignoriraju djela kršćanske ljubavi kao što su karitativne ustanove, sirotišta, bolnice, odgajališta.³⁹

2. *Religija i ljudska narav*

Kuničić svraća pozornost na borbu komunizma protiv religije i na njegov negativni stav prema religiji. Kritika svake religije u programu je komunističke nauke — to je zahtjev materijalizma, temeljne teze komunističkog sustava. Materija je sve, izvor i čimbenik svih stanja. »Religija spada u carstvo čistoga idealizma, ludorija, sanja. Ona nije postulat razuma, nepromijenjivih načela. Ona se mijenja i nestaje, kako se mijenjaju materijalni odnosi. U kapitalističkom društvu služi izrabljivačima, da uspavaju, umire podjarmljene. Podjarmljeni pak strpljivo podnose, očekujući nagradu na nebu. Kada međutim nestane klasa, automatski će nestati religije. Ipak se mora protiv nje boriti, jer zaustavlja komunističku preobrazbu čovječanstva«⁴⁰.

Kuničić navodi osnovne razloge komunističke borbe protiv religije: ona je »glavni vodič u formaciji čovječanstva« i pobija »tobože naučno izlaganje antireligijskog stava komunističkih učitelja« držeći ga samo prividnim sredstvom opravdanja pred javnošću; religija je u načelu protiv vlasti sile, nagona koje zagovaraju komunisti da bi mogli pljačkati i ubijati; komunisti se bore protiv religije jer su religijske istine plod vjerovanja i plod umovanja; komunisti naprosto nijeću i zabacuju svaku religiju jer su za umovanje nesposobni, jer im vrijeme, zaposlenost, sposobnost, predrasude ne dozvoljavaju da proučavaju religiju i njezinu ulogu u životu ljudi.⁴¹

Svjesno ili nesvjesno, ili stjecanjem okolnosti, komunizam se u borbi protiv religije sam pretvorio u religiju svoje vrste, tj. pseudoreligiju. Kršćanske istine, dogme, moral, obrede nadomjestio je svojim neistinama, pseudodogmama, nemoralom i praznovjermem. To je i logično imajući na umu činjenicu da nema naroda bez religije. Tako je i komunizam poprimio religijsko obilježje nudeći razna obećanja kako bi zaveo mase neupućenih. Međutim, svaku pa i komunističku borbu protiv religije Kuničić smatra unaprijed izgubljenom jer je to borba protiv Stvoritelja, protiv ljudske naravi u koju je usađena »čežnja za spoznajom objektivne istine, čežnja za Beskonačnim, za konačnom i potpunom srećom, čežnja za Bogom se ne može nikada istrijebiti iz ljudskog srca. Nikakvi vremenski surogati ne mogu umiriti čovječiji nemir za vječnošću. Borba protiv religije možda su nesvjesni trzaji duše koja teži za Onim koga progoni...«⁴² Pravi razlog komunističke borbe protiv religije Kuničić vidi u samoj biti komunizma: »U njemu je duh tame, antikrista, neprijatelja svega što je istinito, sveto. U borbi koju komunizam vodi s religijom

39 Isto, str. 38.

40 Isto, str. 39–40.

41 Isto, str. 40.

42 Isto, str. 41.

snage su različite i oprečne. Komunizam računa na silu, a religija na slobodu čovjeka i na milost Božju.⁴³

S obzirom na kršćanski i komunistički radikalizam Kuničić upozorava na njihovu bitnu razliku, na nedosljednost u svakome od njih; upozorava da se teorija ne mora uvijek potpuno slagati s praksom. Tako nedosljednost pojedinca u životu, tj. odstupanje od komunističkih, odnosno kršćanskih načela ne ruši komunističku, odnosno kršćansku nauku. Ali Kuničić dobro razlikuje komunistički radikalizam od kršćanskog radikalizma. Komunistički radikalizam je materijalistički i neljudski; materiju stavlja iznad svega i silom postiže svoje ciljeve; ubija u čovjeku slobodu savjesti, mišljenja i izražavanja, što je bitna odrednica ljudskog bića; protivni se osnovnim načelima naravnog, moralnog i Božjeg zakona. Stoga je u oprečnosti s kršćanstvom. Komunizam je karikatura slobode — dok je kršćanstvo simbol ljubavi, slobode, a ne sile.⁴⁴

Kuničić se čudi začetnicima komunističke nauke koji nastupaju u ime neke tobože iskrene čežnje za umanjivanjem zla u svijetu, kao i njihovoj pretpostavci da je sreća zahtjev zemaljskog života. Također se čudi njihovom utopističkom maštanjem zamišljajući svijet u kojem će vladati razum, pravda i sreća pod komunističkom samoupravom. Kuničić je svjestan nepobitne činjenice zdravoga realizma, tj. neotklonivosti boli i nevolja u svijetu jer čovjek je po svojoj naravi nesavršeno biće, ograničen i u duši i u tijelu. Nevolje i neredi u svijetu mogu se umanjiti ne toliko silom koju zagovaraju komunisti, nego samoodgojem uz pomoć nadnaravnih pomagala milosti. Činjenica je da su neredi smanjeni, a zadovoljstvo povećano tamo gdje vlada razum, poštenje, ljubav. »Do sreće ne će dovesti komunistički svjetonazor već primat duha po načelima Kristovim.«⁴⁵ Za razliku od komunizma kršćanstvo naučava da je nemoguće potpuno otkloniti bol sa zemlje; isto tako za razliku od komunizma koji u patnji i boli gleda besmisao, kršćanstvo shvaća filozofiju križa i boli i u njima vidi smisao ukoliko su sredstvo za ulazak u novu stvarnost, u novi život.

Kuničić otvoreno upozorava na pogibelj komunističkih obmana koje nalaze pogodno tlo u priprostem puku. Riječ je o pseudoidealima i lažnim obećanjima pravednosti, jednakosti i bratstva. Svoju nauku oblače otajstvenim velom optimizma glede iščekivanja raja na zemlji. Kuničić je otpočetak bio uvjeren da će komunistička obmana o zemaljskom blagostanju završiti u depresiji i očaju, da će se komunističke iluzije i utopije raspliniti, a njihov krajnji optimizam prijeći u krajnji pesimizam. Stoga komunistički pokret zabrinjava zbog zala koje prouzrokuje u svijetu.⁴⁶

Imajući na umu komunistički program koji se provodi diktaturom proleterijata — čiji je osnovni cilj ukloniti sve društvene klase, sve narodnosti, sve religije, sva

43 Isto, str. 44.

44 Isto, str. 44–45.

45 Isto, str. 48.

46 Isto, str. 48–49.

privatna vlasništva, sve građanske ustanove, program u kojemu se sustavno provodi »anacionalizam, ateizam, nihilizam sa svim skrajnostima« — Kuničić se s pravom pita nije li to čista anomalija duha, bolest. Za Kuničića je posve razumljivo da komunistički pojmovi nemaju isto značenje kao u drugih ljudi. Imajući sve ovo na umu, a naročito strastvenu stavku komunizma, Kuničić se ne čudi komunističkim postupcima jer »laž, licemjerstvo, okrutnost slijede logično iz komunističke nauke« koja se temelji na materijalizmu. Zato komunizam po svojoj biti vodi najnižem obliku ljudskog života. Po mišljenju Kuničića svi koji pristaju uz komunizam, pristaju uz sistem koji po svojim premisama vodi do perverzности i zastranjenostima. Budući da je komunizam nošen strašću, sposoban je prodrijeti u srca »neukih, nekulturnih i strastvenih tipova.«⁴⁷

Svima koji misle da je ostvariv »raj« na zemlji po komunističkim načelima Kuničić poručuje: »Ako u Rusiji vlada primjena komunističkih načela, onda je tamo pravi pakao; ako je tamo »rajski« život, onda tamo nema komunističkih načela.«⁴⁸ Nakon svega gore rečenog Kuničić zaključuje »da je komunizam jedan strastveni, rusko-židovski pokret, koji umnom napretku i kulturi ne nadodaje pozitivnih elemenata, već vodi u propast. Strast i sila nijesu nikada bile izvorom sreće i blagostanja.«⁴⁹

S obzirom na budućnost komunizma Kuničić je uvjeren da komunizam nema budućnosti, »da neće nikad donijeti mir i zadovoljstvo jer niječe osnovna načela prirode, napr. sklonost na ličnu imovinu, pravo na slobodu, vrednote duha, vjeru u Stvoritelja itd.«⁵⁰ Navodeći jednu staru mudru izreku: »Ne daj nam Bože, što se podnijeti može«, Kuničić zaključuje: »Strašna bi bila ta kušnja iskustva komunističke države. Budućnosti čovjeka bez slobode misli bez međusobne ljubavi! Budućnosti bez ljubavi prema domovini, vjeri, tradicijama! Budućnosti bez ličnog imanja, bez prava nasljedstva, bez zanimanja za duhovnim dobrima! Budućnosti, u kojoj ni vjera ne će imati mjesta! Budućnosti u kojoj će samo jedan kriterij vriediti: sila najnižih ljudskih tipova.«⁵¹

3. Stav Katoličke crkve prema komunizmu

S obzirom na stav Crkve prema komunizmu Kuničić upućuje na učenje Crkve izneseno u nekoliko enciklika: »Rerum novarum« (1891.), »Quadragesimo anno« (1931.), »Divini Redemptoris« (1937.). One upozoravaju na komunistički sistem, tj. da je skup mnogih ideja izgrađen na jednoj osnovi materijalizma koji sve obuhvaća, na sve hoće odgovoriti, zasijeca u osnovne zasade života, miješa se u istine o životu poslije smrti, niječe ga. Za svoje tvrdnje iznosi tobože dokaze koji počivaju

47 Isto, str. 49–50.

48 Isto, str. 51.

49 Isto, str. 51–52.

50 Isto, str. 52.

51 Isto, str. 54.

na osjećajima i predrasudama. To je sistem strasti, a ne naučnog izlaganja; više pokret nego nauka. Komunistički plodovi su gorki; nosi u sebi klicu propasti pojedinca i naroda; komunistički sistem je dekonstrukcija, potuna negacija postojećeg. »Dolazi s parolama čovjekoljubivosti, a iza tih se krije najpodlija farizejština. Svaka je njegova riječ laž, svaki čin predviđena nepravda. Tako moramo zaključiti ako ćemo vjerno primijeniti njegova načela. To traži njegova nauka. Ako drukčije postupa, onda ne postupa po svojim načelima. Nijeće sam sebe.«⁵²

Dolaskom komunizma na vlast 1945., Kuničić postaje svjestan njegove opasnosti po život, zato dobro vodi računa o pisanju protiv komunističkog poretka. U svojim spisima tek usput usmjerava pozornost na komunizam, njegovu nauku i program uspoređujući ga s kršćanstvom. U svojoj knjizi »Kršćanska pedagogija«⁵³ Kuničić se osvrće na komunističku pedagogiju, ali u puno blažoj formi nego nekoć, i to prvenstveno u bilješkama koje je pisao za Katolički institut 1961. uvrstivši ih u knjigu o pedagogiji koju je objavio prvi put 1967.

Kao što je bilo rečeno, Kuničić se samo u bilješkama osvrće na marksističku pedagogiju, čija je premisa marksistička filozofija, a metoda dijalektički i historijski materijalizam. Navodi dominantne ideje marksističke pedagogije, ali ih ne uspoređuje s načelima kršćanske pedagogije.⁵⁴ Osvrćući se na pedagoški realizam glede odgajanja u odnosu na društvenu sredinu, Kuničić iznosi i kršćansko shvaćanje odgoja ne uspoređujući ga izravno s komunističkim, nego više usputno i upitno, komentirajući: »Moglo bi se postaviti pitanje: nije li ispravnije kršćansko shvaćanje odgoja kao općečovječanskog fenomena?«⁵⁵

Slično postupa i u tumačenju pojma »prilagođavanje«; taj pojam nema isto značenje u marksističkoj i kršćanskoj pedagogiji. »Kad čovjek izrazi »prilagođavanje« ili ga čitaš kod marksističkih pedagoga ne shvaćaj ga kao i kod kršćanskih pedagoga«. (...) »Kršćanska pedagogija priznaje, naprotiv, nekim vrednotama objektivnog morala i religije apsolutnu vrijednost, pa ih dosljedno ne čini podložnim promjenama ili evoluciji.« (ERP, str. 747)⁵⁶

U knjizi »Katolička društvena nauka« Kuničić se također osvrće na Marxovu nauku o klasnoj borbi proleterijata, koju Katolička crkva ne može prihvatiti.⁵⁷ Građu iz ove knjige Kuničić je objavio u dva navrata: 1957. i 1961. godine. Riječ je o povezanosti društvene nauke i moralke o čovjeku kao izvoru–središtu–cilju društvenog cilja i djelovanja. Tu nauku potvrdio je i Drugi vatikanski sabor (1962.–1965.). Pod brojem 168. Kuničić se izravno osvrnuo na komunizam u poglavlju: »Pitanja države i državljana«, iznoseći stav Drugog vatikanskog sabora: »O komunizmu kao ateizmu ekonomsko–socijalnog smjera govori se u GS br. 20, a u br. 21.

52 Isto, str. 57–58.

53 Kuničić, J., *Kršćanska pedagogija*, KS, Zagreb 1970.

54 Isto, str. 14, bilj. 9.

55 Isto, str. 31.

56 Isto, str. 67.

57 Kuničić, J., *Katolička društvena nauka. Katolička sociologija*, HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1971, str. 122.

određuje se stav prema ateizmu. Koncil ne odstupa ni od jedne tradicionalne nauke, ali jezik mu se razlikuje od jezika prije Koncila.«⁵⁸ Na koncu Kuničić zaključuje da se izazovu komunizma i ostalih sistema koje Crkva odbacuje treba suprotstaviti dosljednom, djelotvornom kršćaskom ljubavlju prema primjeru Kristovu koji je herojski ljubio ljude.

Zaključak

Nema sumnje da je J. Kuničić analitički i kritički pristupao komunizmu, materijalističko–marksističkom pogledu na svijet. To je posve razvidno iz njegove studije o problemu komunizma s idejnog i moralnog gledišta prije dolaska komunista na vlast. Za vrijeme komunističkog režima Kuničić je vrlo oprezan kad iznosi svoje mišljenje o naučavanju, programu i metodi komunizma u usporedbi s katoličkom društvenom naukom. To je posve razumljivo ako se ima na umu da su mnogi koji su se usudili dovesti u pitanje utemeljenost i istinitost materijalističko–marksističkog svjetonazaora, bili lišeni ne samo slobode mišljenja i izražavanja nego i golog života. Po svjedočanstvima nekih Kuničićevih suvremenika Kuničić je samo za dlaku ostao na životu, zahvaljujući blagovremenom upozorenju nekih njegovih prijatelja da se skloni na sigurno i tako umakne onima koji ga traže (Udbini poslušnici). To se dogodilo 1944. u Dubrovniku, dvije godine nakon objavljivanja njegove studije o problemu komunizma (*Problem komunizma*, 1942.)

U svojim filozofsko–teološkim studijama, Kuničić se je nastavio boriti protiv komunizma i socijalizma. Budni čuvari komunističko–marksističke ideologije pratili su sve što Kuničić piše i objavljuje s područja katoličke moralne teologije i društvene nauke Crkve. Samo su neki uspjeli u Kuničićevim djelima otkriti izrazito pobijanje komunističko–marksističke nauke, tako da su se zagovornici i sljedbenici marksističkog svjetonazora rijetko osvrtnali na kasnija Kuničićeva djela. Ipak se našao jedan od njih u osobi Branka Bošnjaka koji se osvrnuo na Kuničićevu knjigu *Smjer u život. Kratki prikaz katoličke moralke*⁵⁹, otkrivši u njoj da Kuničić aludira na one koji, kao i Marx, ne samo da zastupaju »neki sumnjivi humanizam« nego i daju »mračne odgovore na pitanje svijeta i života«. Štoviše B. Bošnjak zaključuje: »Dr. Kuničić u principu odbija mogućnost da bi se pomoću Marksove filozofije mogla objasniti bit života i čovjeka. On smatra da današnji pogani ne vide da sve rješava teologalni humanizam (kršćanski) koji čovjeku pridodaje pomoć s neba.«⁶⁰

Pogledavši na trećoj stranici popis djela od istog autora, na prvom mjestu stoji naslov: »Problem kom. s idejnog stanovišta, 1942, (rasparčano)«, Bošnjaka je odmah privukla skraćena »kom.«, a nakon što je odgonetnuo skraćenicu i pročitao

58 Isto, str. 139.

59 Kuničić, J., *Smjer u život. Kratki prikaz katoličke moralke*, Dominikanski provincijalat, Dubrovnik 1963.

60 *Praxis*, I (1964) 2, 317–318.

djelo, shvatio je ipak pravi razlog te skraćenice. Pita se »Što je Kuničić tada mogao pisati o »Židovu Karlu Marksu?« i odgovara da u to ovdje neće ulaziti, nego će navesti samo jedno mjesto iz te knjige: »Marksizam sadrži u sebi bakcile neistine. Ruši se po neumoljivom zakonu raspadanja, po kojem se ruše svi sistemi koji uključuju u svojim bitnim tezama apsurdne tvrdnje. Pada od prve do zadnje nauke baš zato jer mu je nesolidna baza. Kuća sagrađena na pijesku, kula u zraku (isto, str. 12).« Iz toga, zajedno s Kuničićem, zaključuje da je marksizam nesposoban riješiti životni problem jer »marksistička je nauka po svojoj biti sistem rasula, nemorala, borbe, tiranstva itd. (isto, str. 17).«⁶¹

U knjizi *Smjer u život* Bošnjak otkriva i druga mjesta na kojima Kuničić, unatoč prikrivenosti, smišljeno smjera na marksističku filozofiju i kritizira je u odnosu na društvenu katoličku nauku. Tako na strnici 32. i 33. Bošnjak piše da Kuničić uspoređuje dva bitno različita odgovora (mračni i svijetli) na pitanje traženja i rješavanja cilja života: »Kao primjere mračnih shvaćanja dr. Kuničić među ostalim navodi Heinea, Kranjčevića, Sartrea, Camusa, Feuerbacha i Marxa. On smatra neodrživima Feuerbachovu misao da je »jedini bog čovjekov sam čovjek« i Marxov problem da se čovjek mora vratiti samom sebi kao društvenom biću. »Što čovjeka ne vodi k Bogu, to ga u pravom smislu otuđuje jer ga vodi na stranputicu (str. 15), a tome doprinosi upravo moderno poganstvo kako piše Kuničić u svojoj knjizi: »Moderno poganstvo ponavlja stare zablude pa naučava protivno. 'Ljudski rod je istinski veliko biće', zato zaslužuje, da do sada Bogu posvećen oltar postane 'podnožje kipu ljudskoga roda' (Comte). Poganski humanizam i danas ponavlja: 'Čovjek je početak religije, čovjek je centar religije, čovjek je svršetak religije.' (Feuerbach). Za neke je religija otuđenje čovječije samosvijesti'. (Marx) (str. 124–125)«⁶²

U traženju i rješavanju cilja života svijetli se odgovori nalaze u knjizi J. Kuničića. Ljudi trebaju »uvidjeti pravo lice vjere, a ne da iz mutnih izvora piju neprijateljsko izlaganje ili falsificiranje vjerskih istina« (*Smjer u život*, str. 72)«. Bošnjak nastavlja tumačiti Kuničićevu misao: »A mutno je sve što negira religiju. No prema učenju katoličke sociologije nikakva čovjekova aktivnost ne smije doći u sukob s religijom (ibidem str. 145).« Bošnjak zaključuje svoju recenziju Kuničićeve knjige riječima: »Knjiga dr. Kuničića objašnjava kako treba činiti, tj. kako se osigurava put u svjetlost, budući da je »vjera život a ne kostur« (str. 73). Mišljenje je suprotno vjerovanju. Ako je vjera život, onda je mišljenje kostur. Gledano s tog nivoa, Marxovo shvaćanje nužno mora biti mračan pogled na svijet i život. Stvarno, evanđelist je rekao istinu kad je pisao: »Blago siromašnima duhom« (Mt. 5, 3)⁶³. Duhom su siromašni uistinu svi oni koji nisu svjesni da duh imaju niti se pitaju otkuda ga imaju; takvi zaboravljaju da je čovjek bez duha bez ičega i da tone sav u crnom zlu. Toga je Kuničić bio svjestan i zato je smatrao potrebnim suprostaviti se komunizmu s idejnog i etičkog stajališta.

61 Isto, str. 318.

62 Isto, str. 318.

63 Isto, str. 318.

COMMUNISM IN THE WORKS OF J. KUNIČIĆ FROM ITS DOCTRINAL AND ETHICAL VIEWPOINTS

Hrvoje LASIĆ

Summary

The author directs our attention to the life and works of Jordan Kuničić, a Dominican priest, philosopher and theologian, who in his philosophical–theological discourses critically addresses Communism and studies its teachings from the doctrinal and ethical standpoints comparing it with Christian teachings and the Christian worldview. In his presentation of the thought and the works of J. Kuničić the author points out the nature of the Communist social order, based on »uniformity of thought« and force which do not allow the individual freedom of thought and action and also divest him of moral responsibility. He notes the discrepancy between the attitudes of the Communists before coming into power, when all means of destroying the existing government were justifiable and when promises of »castles in the air« were in abundance, and after taking power into their hands when blind obedience and respect toward the government was uncompromisingly demanded.

